

Handläggare:
Karin Söderling
Telefon: 08 508 30121**Till**
Kyrkogårdsnämnden
2018-04-18

Underlag för budget 2019 med inriktning 2020 och 2021

Förslag till beslut

1. Kyrkogårdsnämnden godkänner förslaget till underlag till budget för 2019 med inriktning för 2020 och 2021 och överlämnar det till kommunstyrelsen
2. Paragrafen begärs omedelbart justerad.

Mats Larsson
Förvaltningschef

Sammanfattning

I detta ärende redovisas nämndens underlag till budget för 2019 med inriktning för 2020 och 2021. Det finns fortsatt stora behov av underhållsåtgärder under planperioden. Dessutom behövs anpassningar för att förbättra arbetsmiljön genom om- och tillbyggnader av personallokaler. Reinvesteringar och investeringar är nödvändiga för att klara driften och för att genomföra energieffektiviseringar och upprustning av anläggningar. Investeringar i nyanläggningar måste göras för att möta nya krav på en mångfald av begravningsstraditioner samt för att öka tillgängligheten och tryggheten för besökare. Upprustningar av flera minneslundar är en angelägen satsning. Under planperioden ökar kapitaltjänstkostnaderna med 1,5 mnkr/år. Nämnden begär utökad investeringsram med 10 mnkr/år för att klara underhållsåtgärder som numera ska bokföras som investeringar enligt stadens anvisningar.

Nämnden återkommer i särskilda genomförandeärenden kring de stora investeringsprojekten Järva begravningsplats och renoveringen av Skogskrematoriet inklusive tre kapell på Skogskyrkogården. Andra prioriterade investeringsprojekt är

en ceremonilokal på Strandkyrkogården samt reinvestering och investering av fjärrvärme och nya vattenledningar på Skogskyrkogården. Investeringar i arbetslokaler på Skogskyrkogården och Norra begravningsplatsen är också angelägna projekt. Därutöver behöver investeringsmedel avsättas för nya kistgravkvarter på Råcksta begravningsplats.

Bakgrund

Enligt kommunallagen ska kommunens budget innehålla en plan för en period av tre år. Kyrkogårdsnämnden ska därför årligen till kommunstyrelsen lämna in ett underlag för denna period. Av nämndens underlag ska framgå vilka frågor som påverkar verksamhetens utveckling och ekonomi under perioden. Utgångspunkt ska vara analyser av förändringar i omvärlden samt analyser av den egna verksamheten med utgångspunkt från bl.a. årsredovisningen. Större avvikelser eller förändringar jämfört med gällande plan för åren 2018–2020 ska analyseras och kommenteras. Slutsatserna i underlagen ska användas som underlag i det kommande budgetarbetet.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom förvaltningsledningen och har behandlats i förvaltningsgrupp 2018-04-05.

1 Kommunfullmäktiges inriktningsmål

Nämnden anger nedan strategiska satsningar i punktform för hur nämnden vill bidra till kommunfullmäktiges inriktningsmål under treårsperioden.

1.1 Ett Stockholm som håller samman

- Begravningsverksamheten präglas av tillförlitlighet och hög säkerhet. Stadens begravningsplatser upplevs som trygga och säkra
- Stadens begravningsplatser är vackra och rofyllda kulturmiljöer med höga naturvärden
- Begravningsverksamheten präglas av god service och lyhördhet för den enskildes behov
- Stockholmare ska erbjudas en mångfald av gravskick
- Kulturarvet på stadens begravningsplatser ska bevaras, vårdas och synliggöras
- Världsarvet Skogskyrkogårdens värden ska förvaltas och förmedlas

1.2 Ett klimatsmart Stockholm

- Verksamheternas negativa miljöpåverkan ska minska
- Stockholms stad leder utvecklingen avseende miljökrav för krematorierna
- Resurseffektiv avfallshantering bidrar till att sluta kretslopp och till att minska negativ miljöpåverkan
- Nämnden har en säker kemikaliehantering som bidrar till minskad miljöpåverkan och minskar hälsorisker

1.3 Ett ekonomiskt hållbart Stockholm

- Nämnden ska ha ett gott samarbete med företagare
- Nämnden ska bidra till ökad sysselsättning genom att erbjuda praktik till personer som står långt från arbetsmarknaden
- Nämndens verksamhet ska präglas av god budgethållning

1.4 Ett demokratiskt hållbart Stockholm

- Jämställdhetsperspektivet är integrerat i nämndens verksamhet
- Kyrkogårdsnämnden ska vara en attraktiv arbetsgivare
- Medarbetare och chefer ska ha rätt kompetens, ett etiskt förhållningssätt samt ge ett värdigt bemötande
- Verksamheten utgår från mänskliga rättigheter och är fri från diskriminering
- Barnperspektivet ska vara närvarande vid planering och utformning av begravningsplatserna
- Stadens begravningsplatser och begravningsverksamhet ska ha god tillgänglighet
- Samråd med intressegrupper och en effektiv synpunktshantering är vägledande för utvecklingsarbetet
- Kvalitets- och miljökrav ställs vid upphandlingar

2 Nämndens verksamhetsområde

Nedan följer en presentation och kommentarer till nämndens verksamhet och utveckling under planperioden.

Verksamhetens omfattning

Kyrkogårdsnämnden är huvudman för begravningsverksamheten i Stockholm. Nämnden äger och förvaltar stadens begravningsplatser, upplåter gravplatser, ställer ceremonilokaler till allmänhetens förfogande samt svarar för stadens krematorier.

Verksamheten kan sägas bestå av tre huvudområden: begravningsverksamhet, ansvar för att skydda och bevara kulturhistoriska värden samt serviceverksamhet, d.v.s. skötsel och plantering på enskilda gravar mot ersättning från gravrättsinnehavare. Dessutom ansvarar nämnden för förvaltning av världsarvet Skogskyrkogården i enlighet med UNESCO:s Konvention om Skydd för Världens Kultur- och Naturarv.

Kyrkogårdsnämnden ger dessutom ekonomisk ersättning till den som innehar enskild begravningsplats samt till den som förvaltar allmän begravningsplats utan att vara huvudman. Med det senare avses församlingar inom Svenska kyrkan, i huvudsak i innerstaden.

Verksamheten finansieras av en begravningsavgift som baseras på den kommunalt beskattningsbara inkomsten. Begravningsavgiften uppgår 2018 till 7,5 öre per skattekrona. Begravningsavgiften för de kyrkliga huvudmännen i riket uppgår 2018 jämförelsevis till 24,2 öre per skattekrona.

Nämnden svarar för underhåll av 11 begravningsplatser med 13 ceremonilokaler. Totalt finns inom nämndens ansvar ett 40-tal byggnader, inklusive två krematorier.

I budget för 2018 har kommunfullmäktige som mål för verksamhetsområdet bland annat angivit en stor satsning på underhåll av begravningsplatser och kulturhistoriska byggnader:

En långsiktig planering

Nämnden ska erbjuda rofyllda, och vackra begravningsplatser. Nämnden ska ge möjlighet och utrymme för olika begravningstraditioner på stadens begravningsplatser och vid nämndens ceremonilokaler. Nämnden ska verka för att den konfessionslösa inriktningen ska upprätthållas så att alla oavsett livsåskådning kan få de begravningsceremonier de önskar.

Tillgänglighet och mångfald

För att möta en mångfald av stockholmare ska nya gravskick utredas och vid behov införas på fler av stadens begravningsplatser. En ceremonilokal ska byggas på Strandkyrkogården för att möjliggöra att fler stockholmare väljer att begravas på platsen. Nämnden ska tillgänglighetsanpassa stadens begravningsplatser för att tillmötesgå alla besökande.

Naturmiljö och miljöhänsyn

Många begravningsplatser är en del av kulturarvet, men fyller också en funktion som park- och naturmiljö. Dessa värden ska bevaras och utvecklas. Verksamheten ska miljöanpassas och den biologiska mångfalden ska öka. Energieffektiviseringar av byggnader och belysning på begravningsplatserna ska minska energiförbrukningen, samtidigt som de stämningfullt ljussatta inom- och utomhusmiljöerna behålls. Trädens artrikedom ska säkras och stärkas och trädbestånden förnygras. Stockholm ska vara ledande i utvecklingsarbetet för miljöhänsyn vid

drift av krematorier.

En långsiktig underhållsplanering

Nämndens underhåll ska långsiktigt hålla en god nivå. Där underhållet tidigare varit eftersatt ska insatserna stärkas. Nämnden bör i underhållsplanen specificera de åtgärder som behöver utföras på kort och lång sikt, samt redogöra för hur prioritering och optimering sker i den kortsiktiga planeringen för år 1-3 år

Demografiska förutsättningar

Stockholm står inför en kraftig befolkningsutveckling men antal avlidna beräknas ligga på ungefär samma planeringsnivå som tidigare. Detta beror på att antalet "äldre äldre" i åldersgrupperna födda på 1920- och 1930-talet är relativt få. Åldersfördelningen är dock ojämn över staden och i de nordvästra förorterna ökar antalet "äldre äldre" något. Planeringsnivån beräknas till ca 6500 avlidna per år under planperioden och fram till 2021 för att därefter åter stiga. Under 2016 tog gravar med muslimsk inriktning slut på Råcksta begravningsplats. Gravplatser i muslimska gravkvarter kan därmed endast erbjudas på Strandkyrkogården i sydöstra Stockholm. En utbyggnad av nya kistgravkvarter på Råcksta begravningsplats samt den nya begravningsplatsen på Järvafältet planeras för att på lång sikt tillgodose behovet av gravplatser i nordvästra Stockholm.

Ekonomiska förutsättningar

Clearingsystemet som reglerar kostnader vid gravsättning mellan huvudmännen för begravningsverksamheten avskaffades 2017. Kammarkollegiet har dock fastställt en avgift, som huvudmannen för begravningsverksamheten där den avlidne var folkbokförd, betalar till den som innehar enskild begravningsplats eller den som innehar allmän begravningsplats utan att vara huvudman. Det nya ersättningssystemet ökade nämndens kostnader med ca 8 mnkr från 2017.

Den s.k. begravningsfonden dit intäkter genom begravningsavgiften (7,5 öre) förs, administreras inte av kyrkogårdsnämnden utan av kommunstyrelsen. Kyrkogårdsförvaltningen noterar dock att överskottet i fonden under senare år växt snabbt och i januari 2018 uppgick till fonden till ca 150 mnkr.

Nämnden deltar i det s.k. nyckeltalsprojektet som startades av Sveriges Lantbruksuniversitet för att jämföra kostnader och kvalitet på olika begravningsplatser i riket. Oavsett nyckeltal, kostnad per invånare eller kostnad per kvadratmeter yta så är nämndens verksamhet i jämförelse med Svenska kyrkans huvudmän synnerligen kostnadseffektiv. När det gäller kvalitetsbegreppet så har nämnden fokuserat på begreppet "rätt kvalitet". Det innebär att många huvudmän inom Svenska kyrkan har högre skötselnivåer på sina kyrkogårdar, modernare maskinparker, högre kostnader för administrativ överbyggnad etc. Flera av nämndens anläggningar är slitna och i behov av stora underhållsåtgärder. Prioriteringar inom underhållsbudgeten görs för att komma till rätta med underhållsskulden.

Ett problem som revisorerna påpekat är att många underhållsprojekt, som finansierats via driftbudgeten, är att betrakta som investeringar. Detta gäller exempelvis murarbeten, beläggningsarbeten, möbleringsprogram, renoveringar av dammanläggningar, servicestationer mm. En bedömning är att huvuddelen av det som tidigare bedömts som underhåll i egentlig

mening ska bokföras som investeringar enligt stadens anvisningar. En omDisposition mellan drift- och investeringsbudgetarna gjordes i 2018 års budget, där 10 mnkr fördes över från driftsbudgeten till investeringsbudgeten. I föreliggande ärende görs dock bedömningen att investeringsramen behöver utökas med ytterligare 10 mnkr/år för underhållet av anläggningarna. Kapitaltjänstkostnaderna ökar dessutom med 1,5 mnkr/år under planperioden.

3 Sammanfattande ekonomisk analys

För att fortsatt kunna göra det möjligt att fortsätta prioritera underhåll av nämndens anläggningar behöver nämndens investeringsram utökas under 2019-2021 med 10 mnkr/år.

Flera anläggningar är slitna och är i behov av genomgripande underhållsåtgärder. En upprustning av minneslundar är en angelägen satsning. Dessutom behövs anpassningar av lokaler och anläggningar för att förbättra arbetsmiljön. För att möta efterfrågan av en mångfald av begravningstraditioner, exempelvis askgravplatser och askgravlundar, behövs nyinvesteringar. Det är också angeläget att öka tillgängligheten och tryggheten för besökare. Energieffektiviseringsprojekt är också angelägna investeringar.

Vid Skogskyrkogården som snart firar 100 års-jubileum genomförs mer än hälften av Stockholms alla ceremonier och gravsättningar. Detta är en anläggning med omfattande behov av underhållsåtgärder och som dessutom är ett Unescovärldsarv. Renoveringen av Skogskrematoriet inklusive de tre kapellen kommer att innebära ett stort åtagande. Nämnden fattade i ett inriktningsärende beslut om kostnaden för genomförande uppgår till ca 220 mnkr. Nämnden återkommer i genomförandebeslut kring mer specificerade kostnader för projektet.

Särskilt avsatta investeringsmedel finns i budget för 2018 för den planerade begravningsplatsen på Järva samt en ny bevattningsanläggning vid Skogskyrkogården samt i arbetslokaler vid Norra begravningsplatsen. Nämnden har därutöver att förhålla sig till en investeringsbudget på 20 mnkr per år under planperioden. Stadens revisorer har anmärkt på att flertalet projekt som har redovisats som underhåll ska redovisas som investeringar. Därför skedde en justering av investeringsbudgeten och underhållsbudgeten för 2018.

I detta ärende redovisas nya investeringsbehov under planperioden i syfte att arbetsmiljöanpassa verksamheten på Skogskyrkogården och på Norra begravningsplatsen. En ny ceremonilokal vid Strandkyrkogården projekteras. Därutöver behöver ledningar för åretruntvatten vid Skogskyrkogården bytas ut. Att ansluta Nya krematoriet och Skogskrematoriet till fjärrvärmenätet är också ett angeläget miljöprojekt. För att utöka tillgången på kistgravar i Norra Stockholm behöver kistgravar vid Råcksta begravningsplats byggas.

Förvaltningen gör följande prioriteringsordning av dessa projekt som idag inte har någon finansiering:

1. År 2019 Renovering och isolering av innergård tillika tak över garage vid kvarter 21 Skogskyrkogården, sista etappen i pågående underhållsprojekt, 2 mnkr
2. Ombyggnad av arbetslokaler vid kv 15C, Norra begravningsplatsen. Etapp 3. År 2019. 10 mnkr.
3. Inbyggnad och överbyggnad av serviceområde med materialfickor vid Råcksta begravningsplats 2,0 mnkr år 2019.

4. Nytt ledningsnät för åretruntvatten vid Skogskyrkogården, 25 mnkr. 2019-2020.
5. Råcksta begravningsplats, nya kistgravkvarter 20 mnkr, 2019-2020.
6. "Gråtande muren" vid Skogskyrkogårdens huvudentré, 3 mnkr 2020-2021
7. Murarbeten vid Norra entrén, Sandsborgskyrkogården, 2,5 mnkr 2020-2021
8. Energieffektiviseringar 2.0 mnkr/år 2019-2021
9. Fjärrvärmeanslutning av Nya krematoriet och Skogskrematoriet 6 mnkr 2019-2021
10. Nytt staket och entré samt iordningställande av gravmark vid Norra begravningsplatsen 5 mnkr 2019-2020.
11. Nyanläggning av askgravplatser/askgravlund kv 25 Skogskyrkogården.0,5 mnkr 2021, 10 mnkr under 2022
12. Nytt ledningsnät för åretruntvatten vid Norra begravningsplatsen 2021-2022, 20 mnkr.

3.1 Drift

Väsentliga förändringar under planeringsperioden jämfört med nämndens budget.

Driftbudget	Budget 2018	Budget 2019	Budget 2020	Budget 2021
Kostnader	Mkr	Mkr	Mkr	Mkr
Förvaltningschef, nämnd och stab	6,9	6,9	6,9	6,9
Begravnings- och serviceavdelningen	105,9	94,8	94,8	94,8
Tekniska avdelningen	43,2	43,2	43,2	43,2
Administrativa avdelningen	27,3	27,3	27,3	27,3
Kapitaltjänstkostnader	24,0	24,0	24,0	24,0
Summa kostnader	207,3	196,2	196,2	196,2
Intäkter				
Avgifter	14,5	14,5	14,5	14,5
Fonduttag	8,5	8,5	8,5	8,5
Övrigt	5,5	5,5	5,5	5,5
Summa intäkter	28,5	28,5	28,5	28,5
Netto	178,8	167,7	167,7	167,7

I samband med beslut om verksamhetsprogram 2018 fastställde KF planeringsnivåer för år 2018, 2019 och 2020 enligt ovan. Under 2018 utbetalas ett engångsbelopp på sammanlagt 11,1 mnkr till två innerstadsförsamlingar som renoverat sina kolumbarier. Budgetramen är därför reducerad från 2019 med samma belopp.

KF:s planeringsnivåer förutsätter att nämndens budgetvolym netto i princip hålls oförändrad under planperioden. Samtidigt ökar nämndens kapitaltjänstkostnader med ca 1,5 mnkr/år.

Andelen gravplatser med skötseluppdrag på begravningsplatserna ska i princip inte påverka nämndens nettobudget. Verksamheten ska vara självfinansierad. I detta ärende biläggs förslag till taxor och avgifter.

Begravningsavgiften finansierar besöksverksamheten vid världsarvet.

Besöksverksamheten vid Världsarvet Skogskyrkogården finansieras i dagsläget inom ramen för begravningsavgiften. Nämnden har tidigare hemställt hos kommunstyrelsen om att detta borde finansieras genom kommunalskatten, dock utan framgång. Cirka 1,5 mnkr används för ändamålet och då avser 1,0 mnkr själva besöksverksamheten. Kyrkogårdsnämnden har tecknat avtal med Kulturnämnden och Stockholms Stadsmuseum avseende ansvaret för besöksverksamheten, inklusive Visitors Center. Samarbetet syftar till att samordna resurser och att nå ut till fler besöksgrupper, exempelvis barn och unga.

Underhållsbudget inom budgetram 2019-2021

Samtliga planerade underhållsåtgärder ryms inom den preliminära driftbudgetramen för planperioden.

Fortsatt säkerhetskontroll av gravstenar ca 1,5 mnkr/år under planperioden

Begravningshuvudmannen har ett tillsynsansvar och ska uppmärksamma gravrättsinnehavaren om det misstänks föreligga säkerhetsrisker. Personal avdelas för att dokumentera tillsynen med hjälp av provtryckningar m.m.

Upprustning av minneslundarnas smyckningsplatser. 0,5 mnkr per år 2019-2021

Slitaget på smyckningsplatserna vid minneslundarna är stort på grund av det höga besöksantalet och behovet av smyckning ökar. Det är därför angeläget att fortsätta upprustningen av smyckningsplatser på flera av våra minneslundar med kompletterande vegetation, dammtäckning, smyckningsställ m.m.

Underhållsåtgärder vid Räcksta krematorium 1 mnkr/år 2019-2020.

Krematorieanläggningen vid Räcksta krematorium genomgick en genomgripande renovering för 15 år sedan. Anläggningen har nu betydande underhållsbehov och viktiga komponenter måste bytas ut, inte minst av arbetsmiljö- och säkerhetsskäl. Ugnarna vid krematoriet byts också ut. Arbetet sker etappvis.

Fastighetsunderhåll 6 mnkr/år

Många fastigheter har ett återkommande behov av mindre avhjälpande underhållsåtgärder. Förutom direkt felavhjälpande underhåll planeras under planperioden för fönster-, tak- och fasadrenoveringar vid anläggningar på Räcksta begravningsplats, Norra begravningsplatsen, Skogskyrkogården, Strandkyrkogården, Bromma kyrkogård och Spånga kyrkogård. Under 2020 planeras för mer omfattande fasadrenoveringar vid Räcksta begravningsplats. Långsiktigt finns behov av omfattande underhållsåtgärder vid bostadshuset Solbaddet vid Norra begravningsplatsen. Det handlar om stambyten, fasadrenoveringar, mm.

Brandskyddsåtgärder ca 0,5 mnkr/år under planperioden

Direktlarm till brandförsvaret behöver installeras i nämndens kulturhistoriskt värdefulla fastigheter.

Framtagande av vård- och underhållsplaner 1,0 mnkr/år 2019, 2 mnkr/år 2020-2021

Kulturmiljölagen ställer krav på att alla landets kyrkogårdar och begravningsplatser ska ha framtagna vård- och underhållsplaner senast under 2015. Arbetet är mycket omfattande, eftersom det innebär betydande inventeringsinsatser, värderingar och målbeskrivningar. Det

måste genomföras noggrant och långsiktigt. Som den största begravningshuvudmannen i Sverige beräknas arbetet att ta flera år med hjälp av konsultstöd. Avtal har tecknats med Stockholms stadsmuseum för genomförande av detta arbete men även har externt konsultstöd handlats upp. Vård- och underhållsplaner för de mindre kyrkogårdarna planeras vara färdiga under 2019 medan de två större Skogskyrkogården och Norra begravningsplatsen planeras färdigställas under åren 2020-2021 vilket generar betydligt högre kostnader.

Träd- häck- och buskvård, 2,4 mnkr/år under planperioden

Vården av det gröna kulturarvet kräver insatser som beskärningar, kronstabiliseringar, vaccinering av träd mm. Detta inkluderar även insatser på de av Svenska kyrkan förvaltade kyrkogårdarna, företrädesvis belägna i innerstaden.

Upprustning av kulturhistoriska gravvårdar, 2 mnkr/år under planperioden

Kyrkogårdsförvaltningen har ansvar för skötseln och vården av ett stort antal gravvårdar som också har mycket stora kulturhistoriska värden. Exempelvis finns gravmonument och konstverk, gjutjärnsstaket, inhägnader mm. som måste underhållas.

3.2 Investeringar

Investeringar inom investeringsramen

Investering	Budget 2018	Budget 2019	Budget 2020	Budget 2021
Järva begravningsplats	15,0	50	100	80
Råcksta kistgravar	10,0	0	0	0
Arbetslokaler	11,0	2	0	0
Bevattning Skogen	10,0	3,6	0	0
Cermonilokal Strandkyrkogården	0,0	25	0	0
Projektering/Övrigt/Maskiner	20,0	20	20	20
Summa	66,0	100,6	120,0	100,0

Enligt tabellen ovan har nämnden en investeringsram för 2019-2021 som avser Järva begravningsplats, arbetslokaler på Norra begravningsplatsen, ny bevattningsanläggning på Skogskyrkogården, ceremonilokal på Strandkyrkogården samt en investeringsram för övriga investeringar på 20 mnkr/år.

Ny begravningsplats på Järva friområde

Begravningsplatsen med ca 20000 gravplatser (varav 9000 kistgravar) ska fylla ett långsiktigt behov av nya gravplatser i norra Stockholm. Byggnation av den första etappen med närmare 3000 kistgravar, urngravar, minneslund, ny infrastruktur, markomvandlingar, en ny våtmark, beräknas kunna inledas under planperioden. Därtill kommer kostnader för arbetslokaler och neutralt utformade ceremonilokal/ceremoniplatser. Hela investeringen beräknas till en kostnad av ca 230-250 mnkr. Genomförandebeslut beräknas fattas under 2018.

Ny bevattningsanläggning på Skogskyrkogården.

Arbetet pågår och beräknas vara klart redan under 2018.

Ceremonilokal vid Strandkyrkogården, 5 mnkr 2018, ca 29 mnkr 2019-2020

Strandkyrkogården har utvecklingspotential för att öka attraktiviteten. En utredning genomfördes 2016 som bland annat föreslår byggandet av en ceremonilokal. Nämnden fattade inriktningsbeslut om fortsatt projektering 2017. Kalkylen visar på en kostnad för projektet på 34 mnkr, inklusive markarbeten och projekteringskostnader. Genomförandebeslut beräknas under 2018 och byggnation under 2019-2020. Kostnad ca 34 mnkr.

Prioriteringar inom investeringsramen 20 mnkr/år:

Utbyte av maskiner, 4 mnkr/år under planperioden

Maskinparken behöver ständigt uppdateras samt miljöanpassas och ca 4 mnkr/år behöver avsättas för detta ändamål.

Skogskyrkogården: Regeneration av tallskogen mm, 1 mnkr/år

En viktig del i vården av världsarvet Skogskyrkogården är en regeneration av tallskogen och andra växtelement. Det pågår ett långsiktigt arbete med förnyring av Skogskyrkogårdens tallbestånd och andra trädslag, framför allt björk. Insamling av frön görs för uppodling av nya tallplantor som planteras ut. Utplantering av mindre tallplantor har inte slagit väl ut. Flera plantor har dött eller fått betydande viltskador. En ny plan har därför tagits fram där större exemplar av tall planteras ut. Ca 100 större tallplantor planteras ut varje år till en något högre kostnad men med bättre resultat. Totalt behöver avsättas 1 mnkr per år för detta ändamål.

Upprustning av Skogskyrkogårdens murar, 1,5 mnkr 2019, 1,0 mnkr 2020

Det pågår ett arbete med att renovera Skogskyrkogårdens 3,6 km långa mur. Enligt den underhållsplan som tagits fram är större delen av muren i behov ny krönavtäckning för att hindra fortsatt vatteninträngning och frostsprängningar inne i själva bruksmuren. För att i möjligaste mån återskapa karaktären krävs också en vegetativ kröntäckning i form av en specialodlad matta med gräs och örter som läggs som kröntäckning på murkrönet. De återstående delarna inklusive kröntäckning med vegetativ matta åtgärdas 2019, medan entrépartierna vid huvudentrén åtgärdas 2020. 1,5 mnkr/år avsätts för dessa arbeten under 2019 och 1 mnkr /år kr 2020.

Renovering trappor Skogskyrkogården 1,0 mnkr 2019

Trappor som binder ihop de två delarna av kv. 19 på Skogskyrkogården intill Uppståndelsekapellet är i stort behov av renovering, Gravkvarteret är anlagt i två delar som avgränsa av en sänka, dessa trappor ligger längs den gångväg som binder ihop de två delarna genom sänkan.

Åtgärder vid minneslund Brännkyrka kyrkogård 1,0 mnkr 2019

Vid Brännkyrka kyrkogård planeras för omdaning av minneslunden med ny smyckningsplats och ny stödmur dessutom krävs en omläggning av omläggning av markbeläggningen. Arbetet stödmur beräknas kunna påbörjas under 2018 medan dammanläggning och markbeläggning åtgärdas 2019.

Åtgärder vid minneslund Hässelby begravningsplats 1,0 mnkr 2019

Ny markbeläggning, ny fontän, ny pumpanläggning, ny dammtäckning.

Åtgärder vid minneslund Bromma kyrkogård 0,5 mnkr 2019

Ny pumpanläggning, vegetation, nya sittplatser, ny dammtäckning

Åtgärder mot banvall Västberga begravningsplats 3,0 mnkr 2020

Banverket har ett projekt med att av säkerhetsskäl röja alla banvallar i landet från vegetation. En stor del av den rumsbildande vegetationen intill Västberga begravningsplats mot banvallen växer utanför begravningsplatsen på banvallen. Passerande tåg blir både visuellt och bullermässigt störande inslag. Angelägna åtgärder är att antingen återplantera och/ eller sätta upp ett bullerplank mot banvallen. Den stödmur som löper längs gränsen till begravningsplatsen mot banvallen är på väg att delvis rämna vilket också föranleder åtgärder med en renovering av densamma.

Renovering av mur Brännkyrka 3,5 mnkr 2021

Brännkyrka kyrkogård har under flera år genom gått en restaurering av murar och terrasser, under 2018-2019 renoveras minneslund. Efter det återstår en putsad mur som delar kyrkogården mot minneslund och upplagsplats som är i stort behov av renovering. Beräknad kostnad 3,5 mnkr

Strandkyrkogården, åtgärder enligt programhandling 1,5 mnkr 2021

Utveckla nya gravskick samt anlägga nya entréer. Projektering 2020 anläggande 2021.

Trygghetsåtgärder***Belysningsåtgärder, 2 mnkr/år under planperioden***

Belysningsåtgärder ska prioriteras både för att förbättra upplevd trygghet, öka tillgängligheten och minska energiförbrukningen. Gångvägen mellan Sandsborgskyrkogårdens båda entréer vid Sockenvägen och T-bana Sandsborg är väl frekventerad och önskemål finns om att den ska förses med belysning. Kostnad 2,0 mnkr. Nämnden begärde i samband med verksamhetsplan 2018 att stadens trygghetsfond ska finansiera investeringen. Medel har ännu inte beviljats.

Därutöver fortsätter arbetet med att byta ut belysningen till mer energisnål LED-belysning vid övriga anläggningar.

Tillgänglighetsåtgärder***Upprustning av servicestationer 1,5 mnkr/år under planperioden***

Arbetet med att rusta upp servicestationer i första hand på de större begravningsplatserna fortsätter. Vid Skogskyrkogården är de flesta servicestationer dessutom utrustade med vattenkar gestaltade av Gunnar Asplund. Dessa behöver rustas upp, bland annat behövs omgjutningar av vattensprutande lejon och maskaroner. Liknande servicestationer finns även på Sandsborgskyrkogården och Norra begravningsplatsen. Alla servicestationerna behöver tillgänglighetsanpassas med nya markbeläggningar. Även häckplanteringarna runt

servicestationerna behöver rustas upp. Kostnaden uppgår till minst 75 tkr/servicestation. Arbetet med att rusta upp servicestationerna har påbörjats sedan flera år. Arbetena fortsätter även på Norra begravningsplatsen och övriga begravningsplatser.

Nya ramper till kapellen 1,0 mnkr 2019, 2,0 mnkr 2020

Sandborgskapellet, Stora gravkoret på Norra begravningsplatsen samt Hässelby kapell är tre kapell som har otillgängliga entréer. Vid Sandborgskapellet och Stora gravkoret finns stålramper som dock inte är en hållbar lösning och Hässelby kapell saknar helt någon form av ramp. Nya ramper ska på ett bättre sätt klara tillgänglighetskrav och kulturmiljömiljöhänsyn.

Möbleringsprogram, utbyte av bänkar mm. 1,0 mnkr/år 2019-2021

Ett arbete pågår med att ta fram nya möbler för att byta ut och förtäta sittplatser på stadens begravningsplatser. Ett långsiktigt projekt som kommer att pågå under många år. På Skogskyrkogården kan det bli aktuellt med nyproduktion av pallar. En upphandling av nya mer tillgänglighetsanpassade bänkar genom s.k. innovationspartnerskap som kan liknas vid en design tävling genomförs 2018-2019.

Beläggningsarbeten, 2 mnkr/år 2019-2021.

På exempelvis Skogskyrkogården finns 70 000 kvm asfaltbelagda ytor som är i stort behov av renovering. Under årens lopp har ”underhållet” inskränkt sig till att lägga ny asfalttopp på utsatta ställen. Behov finns av att göra mer grundläggande renovering av asfaltytor (kostar ca 1000 kr/kvm). Dessutom finns behov av omläggning av kantsten. Förvaltningen utreder parallellt frågan vem som har ansvaret att tillgänglighetsanpassa busshållplatserna på Skogskyrkogården.

Därutöver behövs beläggningsarbeten genomföras i första hand vid Norra begravningsplatsen. Behov finns även på övriga begravningsplatser.

Nytt avfallssystem 1,5 mnkr/år under planperioden

I samband med upprustning av servicestationer ska också ett nytt avfallssystem köpas in med avfallsbehållare för två fraktioner samt nya ställ för verktyg och vattenkannor.

Installation av elektroniskt styr- och fastighetsövervakningssystem, 1,5 mnkr/år 2019-2020.

Ett elektroniskt styr- och fastighetsövervakningssystem ger bättre kontroll av energiförbrukning, behov av ventilationsåtgärder mm. Systemet möjliggör effektiviseringar och genom bättre styrning förbättringar av klimat och inomhusmiljö.

Anläggning av gravkvarter för kistgravar på Norra begravningsplatsen 1,0 mnkr 2019.

Andelen kistgravar som är möjliga att återupplåta är på Norra begravningsplatsen begränsad. Behov finns därför att omplanera ett tidigare nedlagt allmängravskvarter för upplåtelse av kistgravar med ett nytt gångsystem, rumsbildande planteringar, servicestationer m.m.. Ansökan och projektering genomförs under 2018. Gravkvarteret anläggs under 2019.

Askgravlund Galärvarvskyrkogården 1,5 mnkr 2019

Tillgång till gravplatser på Galärvarvskyrkogården är starkt begränsad. Den askgravlund som anlades 2015 är i det närmaste fullbelagd. Önskemål om möjlighet att få sin sista vila på Galärvarvskyrkogården är stor.

Anläggande av ytterligare en askgravplats på Galärvarvskyrkogården är därför i högsta grad angeläget.

En utredning om möjliga platser och en ansökan ska göras under 2018. Det är angeläget att anläggningen byggs under 2019.

Investeringsbehov som inte är finansierade i investeringsram

Ett antal större angelägna investeringar ryms inte inom nuvarande investeringsram. Nedan redovisas dessa projekt i prioriteringsordning:

Renovering av Skogskrematoriet inklusive kapell

Vid Skogskyrkogården som snart firar 100 års-jubileum genomförs mer än hälften av Stockholms alla ceremonier och gravsättningar. Detta är en anläggning med omfattande behov av underhållsåtgärder och som dessutom är ett Unescovärldsarv. Renoveringen av Skogskrematoriet inklusive de tre kapellen kommer att innebära ett stort åtagande. Inriktningsbeslut fattades 2018 och bedömningen är att kostnaden för genomförande uppgår till ca 220 mnkr.

Renovering och isolering av innergård vid arbetslokaler kv 21, Skogskyrkogården, 2 mnkr 2019

Renovering och isolering av innergård tillika tak över garage vid kvarter 21 Skogskyrkogården, sista etappen i pågående underhållsprojekt, 2 mnkr. Kv 21 har genomgått en garageombyggnad för att åtgärda arbetsmiljön under mark. Dessutom har personallokaler byggts om och en ny entré för besökare tagits i bruk.

Ombyggnad av arbetslokaler vid kv. 15C, Norra begravningsplatsen, etapp 3, 10 mnkr 2019.

Arbetslokalerna vid kv. 15C håller på att rustas upp och kompletteras med nytt garage. Genom en komplettering med nytt garage ges utrymmen för laddningsbara arbetsmaskiner och området stänglas och blir säkrare. Därutöver innehåller projektet förbättrad och säkrare bränslehantering samt en ny miljöstation. Dagens arbetslokaler är från 40-talet och är trånga och slitna utrymmen som inte klarar dagens arbetsmiljökrav. Sista etappen är därför att helrenovera övervåningen med arbetslokaler som innehåller personalutrymmen som omklädningsrum, lunchrum m m samt byta tak . Kostnad 10 mnkr 2019.

Inbyggnad och överbyggnad av serviceområde med materialfickor vid Råcksta begravningsplats 2,0 mnkr 2019

För att få ordning på serviceområdet där det sker upplag av grus, jord, sten, avfall och kompost behöver befintligt tak, som är i mycket dåligt skick, rivas och nytt tak byggas. Området måste också byggas in för att öka säkerheten.

Åretruntvattenledning på Skogskyrkogården 25 mnkr 2019-2020. Det befintliga stommätet och vattenledningsnätet som försörjer byggnader, kapell mm. på Skogskyrkogården är i mycket dåligt skick och har problem med återkommande vattenläckage och ledningsbrott. Kostnad ca 25 mnkr 2019-2020.

Akut behov av kistgravar - byggande av nya kistgravkvarter, dräneringar, utfyllnader, markplanering vid Råcksta begravningsplats, 10 mnkr/år 2019-2020

Det finns ett akut behov av att lösa behovet av kistgravar i nordvästra Stockholm. Under 2016 blev det muslimska kvarteret på Råcksta begravningsplats fullt utnyttjat. Genom att lösa de tekniska förutsättningarna med omfattande dräneringsåtgärder och utskiftning av förorenade massor planeras för nya kistgravkvarter på Råcksta begravningsplats. Noggrant utredningsarbete har genomförts inför genomförande. Den känsliga natur- och kulturmiljön kräver tillstånd från länsstyrelsen och miljöförvaltningen för föreslagna åtgärder.

Gråtande muren Skogskyrkogården utredning samt åtgärd, 0,5 mnkr 2019 2,5 mnkr 2020

Vattenspelet vid muren vid Stora entrén till Skogskyrkogården är i behov av upprustning, sättningar har skett i murdelarna och ett nytt cirkulationssystem måste anläggas.

Det är ett komplicerat projekt som är angeläget. En utredning bör påbörjas under 2019 för att möjliggöra att den tekniska beskrivningen av åtgärderna ska kunna tas fram. Kostnad 3,0 mnkr under planperioden.

Renovering av murar Sandsborgskyrkogården 1,0 mnkr 2020, 1,5 mnkr 2021.

Renovering av murar planeras vid Sandsborgskyrkogårdens norra entré. Portalen samt sidomurar med urnnicher är i behov av renovering.

Energieffektiviseringar – bergvärmepumpar - fjärrvärme 2 mnkr/år under planperioden

Det pågår utredningar om installation av ytterligare bergvärmepumpar vid nämndens anläggningar. Det kan bli aktuellt att ansöka om finansiering via Klimatmiljarden för att klara dessa investeringar.

Fjärrvärmeanslutning av byggnader på Skogskyrkogården och Sandsborgskyrkogården. 3,0 mnkr/år 2019-2020.

Genom att använda överskottsvärme från krematoriet kan byggnaderna vid Skogskrematoriet värmas upp och överskottsvärme säljas ut på fjärrvärmenätet.

Nytt staket, ny entré samt nytt gravkvarter vid Norra begravningsplatsen 0,5 mnkr 2019, 4,0 mnkr 2020

Norra begravningsplatsen har en mer publik sida med vackra smidesstaket mot Solnavägen och mot Haga. Åt nordväst avgränsas begravningsplatsen dock av enklare Gunnebostängsel, jordvallar mm och som är i mycket dåligt skick och i stort behov av underhållsåtgärder. Inom detta område planeras också ett nytt gravkvarter. Ett nytt stängsel/staket behövs vid Norra begravningsplatsens nordvästra delar för att ge en mer tilltalande avgränsning i en känslig kulturmiljö. Åtgärden är också viktig för att kunna utveckla det nya gravkvarteret med en ny passage genom en ny grind. Kostnad 4,5 mnkr .

Nyanläggning av askgravplatser/askgravlundar, Skogskyrkogården kv 25, 0,5 mnkr 2021, 10 mnkr under 2022

En ny askgravlund med gemensam smyckningsplats föreslås i sänkan på kv 25 i södra delen

av Skogskyrkogården. Sänkan som sådan är vacker i rofyllt läge med stor potential för askgravlund/askgravplats.

Inom askgravlunden placeras även askgravplatser samt en naturligt utformad damm. Platsen behöver tillgänglighetsanpassas för att passa ändamålet, vilket görs med en gångväg ned i området med en stödmur, som sedan även kan användas för att fästa namnskyltar till minne av de här gravsatta. Projektet ska också bidra till den biologiska mångfalden. En projektering påbörjas under 2021 medan anläggningen byggs under år 2022.

Kommande långsiktigt investeringsbehov av ett nytt vattenledningsnät på Norra begravningsplatsen 5 mnkr 2021, 15mnkr 2022

Det befintliga stomnätet och vattenledningsnätet som försörjer byggnader, kapell mm. på Norra begravningsplatsen har nått en hög ålder är bitvis i mycket dåligt skick risken för större vattenläckage är överhängande Det är en större reinvestering som beräknas behöva genomföras under år 2021-2022.

Driftkostnadskonsekvenser av investeringar

Nytt stomnät på Skogskyrkogården beräknas kunna minska vattenförbrukningen genom bättre styrning och minskat läckage. Ett nytt fastighetsövervakningssystem ska ge bättre styrning och förbättra energiövervakningen. Investeringar i olika energiåtgärder, värmepumpar, bergvärme samt återvinning av överskottsvärme vid Nya krematoriet på Skogskyrkogården syftar till att minska energiförbrukningen och uppvärmningskostnaderna. Nya gravkvarter beräknas öka driftskostnader marginellt. Den nya begravningsplatsen på Järva beräknas kunna driftsättas tidigast i slutet av planperioden.

3.2.1 Prioriteringsgrunder

Projektet har prioriterats enligt ovan utifrån uppdrag från kommunfullmäktige, Vision 2040, omvärldsfaktorer som påverkar verksamheten, verksamhetsbehov utifrån driftsaspekter, säkerhets- och miljökrav samt valfrihets- och mångfaldsperspektiv.

3.2.2 Konsekvensanalys och risker

Konsultstöd behöver upphandlas för att klara av investeringsvolymen och detta kan vara fördyrande. Konjunkturläget är också avgörande för kostnaderna när byggtreprenader handlas upp.

3.2.3 Måluppfyllelse

Investeringarna bidrar till måluppfyllelse avseende KF:s verksamhetsmål. "Nämnden ska erbjuda de besökande rofyllda, vackra och miljömässigt hållbara begravningsplatser. Nämnden ska ge möjlighet och utrymme för olika begravningstraditioner på stadens begravningsplatser och vid nämndens ceremonilokaler. Verksamheten ska fortsätta att miljöanpassas med avseende på utsläpp, drift och återvinning."

Översiktsplanens strategier att *Koppla samman stadens delar* och *Främja en levande stadsmiljö i hela staden* tillmötesgår via investeringar i en ny begravningsplats vid Järva som också ska utgöra en vacker och attraktiv ny mötesplats och möta ett långsiktigt behov.

4 Lokalförsörjningsplan

4.1 Inledning

Kyrkogårdsförvaltningen äger och förvaltar de flesta av sina lokaler. Förhyrning sker endast i tre fall, administrativa lokaler i Slakthusområdet, lokal för ritningsarkiv i Globenområdet och väntrummet på Galärvarvskyrkogården.

4.2 Kapacitetsbeskrivning

Nämnden äger och förvaltar ett 40-tal byggnader bestående i huvudsak av service- och personallokaler, kapell, krematorier och förrådsbyggnader. Därutöver äger och förvaltar nämnden ett bostadshus, beläget inom Norra begravningsplatsen. De enda lokalförhyrningar som görs är lokaler för huvudkontorets administration och arkiv, båda belägna inom Globen-Slakthusområdet, samt ett väntrum på Galärvarvskyrkogården.

4.3 Förändringar i lokalbeståndet

Förvaltningens huvudkontor flyttade under 2013 från lokaler i Globenområdet till billigare yteffektivare lokaler i Slakthusområdet. Kvar i Globenområdet finns en förhyrning av ritningsarkivutrymmen. Flytt av arkivet till egna lokaler pågår och planeras att slutföras under 2018.

4.4 Kostnadsutveckling

Nämnden räknar med att minska sina förhyrningskostnader genom att avveckla förhyrning av ett förråd/arkiv 2018 och har anpassat egna lokaler för detta.

Bilaga: Taxor och avgifter